

Cuvânt de răspuns*

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

Stimate și distinse coleg,

Prin această prelegere, merită să fie discurs de recepție la Academia Română, ați dat un nou examen de maturitate intelectuală, demonstrând pregătirea temeinică și erudiția deosebită. De obicei, în asemenea ocazii, protagonistul evocă o figură ori mai multe figuri reprezentative de academicieni care l-au precedat, pe de o parte, sau tratează o chestiune esențială a domeniului pe care l-au ilustrat și-l ilustrează, pe de altă parte. Dumneavoastră ați ales a doua cale, conducându-ne cu pricepere și eleganță prin istoria limbii române. Cu toate acestea, lucrarea este și un elogiu adus marilor antecesorii sau contemporani din specialitatea dumneavoastră, de la Sextil Pușcariu și Ovid Densusianu până la Alexandru Rosetti, la Iorgu Iordan, la Iancu Fischer, la Marius Sala, la Ion Gheție și la atâția alții. Nu sunt uitați nici lingviști străini – precum Mario Ruffini și Carlo Tagliavini – care au acordat românei și istoriei sale o atenție specială în cadrul general al limbilor romanice. Ne amintiți mereu, indirect și discret, că niciunul nu suntem demiurghi în disciplinele noastre, că ne sprijinim pe coloanele științei înaintașilor din vechime și pe cele ale profesorilor noștri, că munca stăruitoare învinge stavilele.

V-ați format la prestigioasa școală de filologie a Universității din București și ați elaborat o teză de doctorat închinată unui monument de limbă românească din secolul al XVI-lea, Codicele Sturzan, sub îndrumarea profesorilor Ion Coteanu și Boris Cazacu, amândoi membri ai Academiei Române. Ați ajuns, după ani de muncă asiduă, profesor al universității unde v-ați format, cercetător

și director adjunct al institutelor de specialitate ale Academiei Române, academician și, mai de curând, președinte al Secției de filologie și literatură a aceluiași for suprem de consacrare și de cercetare.

Auspiciile v-au fost favorabile deopotrivă pe terenul pregătirii și al activității profesionale, încât sunteți astăzi una dintre cele mai autorizate voci din lingvistica și filologia românească. În discursul de recepție ne-ați călătorit prin istoria limbii noastre, de la originile sale romane până spre prezent. Referirea autorizată la procesul de romanizare a fost urmată de considerații privind unitatea limbii, privind „registrele lingvistice cultivate”, descifrate prin importante și ingenioase etimologii. Nu ignorați, firește, limba română populară, dar aduceți argumente pentru existența timpurie a unei limbi române cultivate, vorbite și scrise de o elită deținătoare a unui nivel intelectual destul de înalt. Constatarea că s-a scris românește „cel mai târziu în a doua jumătate a veacului al XIV-lea”, pornind de la inventar și de la valoarea fonologică a unora dintre semnele alfabetului chirilic românesc, ne obligă să arătăm că și istoricii Evului Mediu au ajuns la aceeași concluzie, pe alte căi. Faptul acesta întărește susținerea dumneavoastră. Nu considerați, împreună cu P. P. Panaitescu, exercițiul limbii slavone drept o povară pentru limba vernaculară, deoarece conștiința romanității la români a contracarat monopolul slavonismului și a condus la traducerea timpurie a textelor slavone în românește. Rămâne semnificativă pentru acest lucru traducerea termenului de romani, din textele slavone, nu prin râmieni (atestat în anumite scrieri ale epocii), ci prin români, formă atestată

*Cuvânt de răspuns la discursul de recepție susținut de acad. Gheorghe Chivu
(22 mai 2024, Aula Academiei Române)

în *Apostolul* de la mijlocul secolului al XVI-lea și în lucrări ulterioare. Prin urmare, pentru utilizatorii limbii române vechi în scris, românii erau „adevărați romani”, așa cum avea să scrie savant Dimitrie Cantemir, pe urmele cronicarilor și cum aveau să dezvolte apoi învățații Școlii Ardelene. Constatați parcă mereu cu surprindere și convingere, în același timp, ce frumos curge limba noastră românească din secolul al XVI-lea (de la testamentul lăsat de Diaconul Coresi la Brașov), trecând – sub privegherea Bisericii – la Varlaam, Dosoftei, Nicolae Milescu, Udriște Năsturel și Antim Ivireanul, apoi la umaniștii târzii și moderni precum Miron Costin sau de-a dreptul la preiluminiști de talia stolnicului Cantacuzino și mai ales a lui Dimitrie Cantemir. Aduceți un elogiu nu numai oamenilor, ci și vechilor scrieri, cărora le conferiți aproape viață în sine, ca în cazul *Bibliei de la București*, al *Psaltirilor* lui Dosoftei, al scrierilor erudite ale Școlii Ardelene. Este o bucurie să constat cum reînviați ziceri aproape uitate, dar cu valoare de aforism, precum cea a lui Petru Maior („în cărțile cele bisericesti tot o dialectă iaste la toți”) și cea a lui Ion Heliade Rădulescu („să urmăim limbii celei bisericesti și pe tipii (normele) ei, să facem și limba filosofului, matematicului, politicului”). Sunt atestări din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea ale importanței limbii literare, mai precis ale conștiinței cărturarilor despre rolul esențial al limbii literare românești. Nu puteați trece în acest excurs peste tranziția în scris de la slavonă la română, nici peste scrisul etimologizant care, în accepțiunea făuritorilor săi – de la Samuil Micu la Timotei Cipariu – trebuia să fortifice și să exemplifice latinitatea limbii române.

Ați făcut o scurtă istorie a limbii în sine și ați trecut în revistă și unele primejdii care amenință forma noastră de comunicare. Constatați cu amărăciune aceste alunecări, aceste erori și, uneori, aceste teribilisme, prezente în mijlocele de comunicare în masă contemporane și militați pentru veghea asupra limbii române. Nu uitați nici dialectele românești sud-dunărene, rămase neprotejate de o formă cultivată literară, asaltate de influențele nefaste ale limbilor vii neromanice și de falși savanți, dornici să le transforme, din motive politice și nu științifice, în limbi diferite de limba română. De altminteri, chiar și unii vorbitori de limbă română nord-dunăreană situați geografic la sud de Dunăre –

cum sunt românii de pe Valea Timocului – poartă oficial numele de „vlahi” și sunt considerați de autorități ca fiind diferiți de români. Exprimați însă o viziune moderat optimistă în legătură cu puterea de viațuire și de regenerare a limbii române și faceți un elogiu științific și nu eseistic pentru limba literară. De altminteri, discursul dumneavoastră are un motto grăitor, care exprimă întreaga filosofie a lucrării: fără protecția formei sale literare, orice limbă se degradează și se pierde treptat.

Pledați pentru „nevoia permanentă de limbă literară” și o faceți cu o tenacitate demnă de această cauză nobilă. Constatați că trăim într-o lume care tinde spre globalizare și care este pradă unei iluzii, anume că globalizarea ar însemna eradicarea națiunilor sau a popoarelor. Unii cred că începutul omogenizării forțate ar putea fi distrugerea limbilor naționale (a limbilor materne), adică a principalului mijloc de comunicare dintre oameni. Lucrul acesta a fost încercat sub comunismul de tip sovietic, când se vorbea despre „poporul muncitor unic” și despre limba rusă ca „mamă a tuturor limbilor” și ca „principal mijloc de comunicare între oameni”. Azi s-au schimbat doar aparențele, dar nu și esențele. Limbile literare au creat posibilitatea de păstrare a specificului fiecărui popor, dar și de comunicare peste diferențele de dialect și de grai. Limba română literară, cu rădăcini în secolul al XVI-lea, a creat premisele unei educații uniforme a poporului român, în vederea comunicării eficiente, dar, mai ales, în vederea unei literaturi naționale competitive. Dacă limba română ocupă un loc de frunte în clasificările lingvistice actuale, faptul se datorează existenței limbii exemplare. Obturarea limbii exemplare conduce la distrugerea unității etnice și nu neapărat la înflorirea dialectelor și graiurilor, care trăiesc în armonie cu limba literară și îi furnizează mereu „materie primă”. Dar privilegierea dialectelor și graiurilor în detrimentul și în locul limbii literare nu poate crea decât haos, decât renașterea Turnului Babel. Cea mai importantă creație spirituală a poporului român este limba română, care a început să fie normată prin gramatici de la un timp, ca mai toate limbile europene. Aceste gramatici ale limbii române au avut calitatea de a fi inteligibile și au creat cu greu un vocabular de specialitate agreat de toate centrele universitare și academice românești, de principalele școli lingvistice de la București,

Cluj-Napoca și Iași. Savanții noștri au muncit stăruitor și au înscris limba noastră între limbile onorabile ale lumii. Prin prezentul discurs de recepție, de la înălțimea Aulei Academiei, aduceți un omagiu tuturor marilor antecesorii studioși, normatori ai limbii române, dar trasați și o direcție de viitor. Această direcție impune apărarea limbii române literare, veghea asupra ei, dezvoltarea și fortificarea ei, plasarea ei pe un loc privilegiat între preocupările savanților filologi. Atrageți atenția printre rânduri că încercarea de complicare a gramaticii limbii române, sub pretextul modernizării discursului și al adecvării sale unor pretinse direcții actuale nu este neapărat de natură să ușureze uzul corect al limbii. Între mișcare și stagnare, limba are propria viață care se cuvine urmată și respectată în ritmurile sale proprii.

Distinse domnule coleg,

Prin preocupările dumneavoastră științifice v-ați așezat pe șuvoiul cel mare al cercetării limbii române, întocmai cum au vrut părinții fondatori ai Academiei Române, în epoca unirii și sub domnia marelui reformator care a fost principele Alexan-

dru Ioan Cuza. Aduceți astfel un elogiu tuturor marilor academicieni lingviști și filologi care s-au ocupat de limba română și îi ridicăți pe un piedestal destinat prețuirii și recunoștinței. Dar, în același timp, duceți legatul primordial al acestei venerabile instituții spre viitor, atrăgând atenția că apărarea unității limbii române și perpetuarea limbii literare nu sunt acte facultative, ci acte imperative și obligatorii. Ele sunt înscrise în programul Societății Literare de la 1866 și au fost mereu reluate și apărate în noianul de ani trecuți de atunci. Astfel am trăit, noi, românii, ca națiune culturală, astfel am fost prezenți în marea creație a Europei și astfel am viețuit întru eternitate. Toate acestea le-ați pus în pagină cu știință și conștiință, amintindu-ne de menirea noastră și de forța dumneavoastră de pătrundere spre idealul menționat mai sus.

Vă urez bun venit printre membrii titulari ai Academiei, multă sănătate și spor în îndeplinirea proiectelor de cercetare. Să aveți parte de satisfacții intelectuale și să puteți spune mereu, sub aceste venerabile bolți: *Et in Arcadia ego!*